

Ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen – kokeiluista käytäntöön

---

Seija Rasku

Ylitarkastaja, FM

Opetusministeriö

seija.rasku@minedu.fi

Ammatillista koulutusta on kehitetty 1990-luvun alkupuolelta lähtien systemaattisesti yhteistyössä työelämän kanssa vastaamaan entistä paremmin työelämän tarpeita mm. uudistamalla ammatilliset perustutkinnot entistä laajalaisyemmiksi, liittämällä ammatillisiin perustutkintoihin työssäoppiminen, uudistamalla vaiheittain ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman ja näyttötutkintojen perusteet työelämän toimintakokonaisuuksien pohjalta, laajentamalla oppisopimuskoulutusta ja kytkemällä työelämän eri osapuolet kou-

lutuksen suunnitteluun koulutusprosessin eri vaiheissa. Elokuussa 2006 käytöön otettavat ammattiosaamisen näytöt ovat luonteva jatke näille toimenpiteille. Ammattiosaamisen näytöt otetaan käytöön varmistamaan koulutuksen laatua ja vahvistamaan työelämäyhteyksiä. Ammattiosaamisen näyttöjen tavoitteena on lisäksi yhtenäistää opiskelijan arviointia, antaa palautetta opiskelijan käytännön ammattitaidosta ja helpottaa opiskelijoiden siirtymistä työelämään. Ammattiosaamisen näytöt ovat koulutuksen järjestäjän ja työelämän yhdessä suunnittelema, toteuttama ja arvioima työtilanne tai työprosessi. Näytössä opiskelija osoittaa tekemällä käytännön työ-

tehtäviä mahdollisimman aidoissa työtilanteissa, miten hyvin hän on saavuttanut opetussuunnitelman perusteiden ammatillisten opintojen tavoitteissa määritellyn työelämän edellyttämän ammattitaidon. Ammattiosaamisen näytöt antavat koulutuksen järjestäjälle tietoa opetussuunnitelmien, opetusjärjestelyjen sekä ohjaus- ja tukipalvelujen toimivuudesta. Näyttöjen tuottamaa tietoa opiskelijoiden ammatillisesta osaamisesta on mahdollista hyödyntää myös oppimistulosten kansallisessa arvioinnissa (Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 6-7).

Kansallisella rahoituksella suuntaviivat ammattiosaamisen näyttöjen kehittämiseksi

Ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottoa opetussuunnitelman perusteiden mukaisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa on valmisteltu vuodesta 1998 lähtien usealla eri tahoilla. Opetusministeriön vuonna 1998 asettama näyttötyöryhmä selvitti näyttöjen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä ottaen huomioon eri alojen tarpeet. Työryhmä esitti muistiossaan (1999), että ammatillisten perustutkintojen näytöt otetaan käyttöön kehittämis- ja kokeiluvaiheen jälkeen kaikilla aloilla. Näyttöjen kehittäminen ja kokeilutoiminta käynnistettiin syksyllä 1999 yhdeksällä Opetushallituksen koordinoimalla pilottiprojektilla. Projektien toiminta perustui näyttötyöryhmän esittämiin näyttöjen organisointia ja kehittämistä koskeviin linjauksiin ja periaatteisiin. Projektien päätavoitteena oli kehittää näytöt kokeilussa mukana olevaan neljään ammatillisena peruskoulutuksena suoritettavaan tutkintoon ja kokeilla näyttötyöryhmän esittämien linjausten ja periaatteiden toimivuutta käytännös-

sä. Kehittämiskohteina olivat näyttöjen organisointimallit; näyttöjen suunnittelu, arviointi ja toteutus; näyttöaineistot; opiskelijoiden ohjaus- ja tukipalvelut sekä opettajien ja työelämän edustajien koulutus. Projektien tuottamaa tietoa oli tarkoitus hyödyntää ammattiosaamisen näyttöjä koskevien säädösten ja määräysten valmistelussa sekä myöhemmin käynnistyvien projektien ohjauksessa. Kokeilutoiminta yhdeksässä ensimmäisessä näyttöprojektissa rahoitettiin kansallisella rahoituksella. Rahoitusta oli käytettävissä 3,3 milj. markkaa (noin 0,6 milj. €).

Ensimmäiset yhdeksän projektia toimivat aktiivisesti ja motivoituneesti. Vaikka yhden vuoden kokemusten perusteella ei ollut mahdollista tehdä kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä näyttötyöryhmän esittämien periaatteiden ja linjausten toimivuudesta, kokeiluista saatiin suuntaviivoja tulevalle ammattiosaamisen näyttöjen kehittämistoiminnalle. Kokeiluvuoden aikana saatiin eniten kokemuksia näyttöjen organisoinnista ja toteuttamisesta paikallisesti. Eri osapuolten työnjako alkoi hahmottua, samoin oppilaitosnäyttöjen ja työpaikkanäyttöjen vahvuudet ja kehittämiskohteet. Kokeilut osoittivat, että näyttöaineistojen laatiminen vie runsaasti aikaa, jotta aineistoista saadaan laadukkaat, selkeät ja käytettävät. Kokeilujen perusteella opettajien ja työelämän edustajien koulutus on tärkeää ammattiosaamisen näyttöjen laadunvarmistuksen kannalta, joten sitä päätettiin kehittää sekä projekteissa että valtakunnallisesti. Rohkaisevaa tulevan kehittämistoiminnan kannalta oli, että opiskelijat olivat innostuneita ammattiosaamisen näytöistä ja että näytöt vaikuttivat lisäävän koulutuksen työelämävastavuutta ja tiivistävän oppilaitosten yh-

---

Näytöt vaikuttivat lisäävän koulutuksen työelämä- vastaavuutta.

---

teistyötä työelämän kanssa. Vuoden kestänyt näyttökokeilu osoitti, että ammattiosaamisen näytöt on mahdollista liittää ammattilliseen peruskoulutukseen, jos järjestelmästä ei tehdä liian monimutkaista ja raskasta (Pohjalainen & Vesaja 2001, 52-53).

Prosessikeskeisesti kehittämällä kohti hyviä käytäntöjä ja myönteisiä laatuvaikutuksia

Ammattiosaamisen näyttöjen kehittämistä ja kokeilua jatkettiin vuoden 2000 alusta alkaen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) Tavoite 3 -ohjelman tuella toimenpidekokonaisuudessa 3.1 Koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen. Tavoitteena oli käynnistää näyttöprojekti kaikissa ammattillisissa perustutkinnoissa. Ammattiosaamisen näyttöjen kehittämiseen on rakennerrahastokaudella 2000 - 2006 käytössä ESR:n ja valtion rahoitusta yhteensä noin 30 milj. € sekä lisäksi kunta- rahoitusta ja jonkin verran yksityistä ra-

hoitusta kokeilussa mukana olevista kunnista, yhteisöistä ja yrityksistä. Euroopan sosiaalirahaston tuella rahoitet- tujen näyttöprojektien painopistealueet ovat olleet näyttöjen kokeilu (näyttöpilottiprojektit), näyttöaineisto- jen valmistelu, näyttöjen kehittämiseen liittyvä tutkimus, raportointi ja levitys, kansallisen oppimistulosten arvioinnin kehittäminen, hyvien näyttökäytäntöjen levittäminen, ammatillisten perustutkin- tojen näyttöjen yhteensovittaminen sekä koulutuksen järjestäjän arviointi- käytäntöjen kehittäminen. Opetushalli- tuksen rahoittamia näyttöprojekteja on ollut yli 80. Lisäksi projekteja on ollut lääneissä.

Projektitoiminta on painottunut näyttöjen kokeiluun ja näyttöaineistojen valmisteluun, sillä yli 60 näyttöprojektiä on keskittynyt näihin kahteen painopis- tealueeseen. Valtaosa näyttöjen kokeilu- projekteista ja näyttöaineistoja valmis- teltä projekteista on jo päättynyt, joten tällä hetkellä panopiste ammatti- osaamisen näyttöjen kehittämisessä on näyttöperusteisen kansallisen oppimistu- losten arvioinnin ja koulutuksen järjes- täjän arviointikäytäntöjen kehittämisessä sekä ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönottoa tukevassa hyvien näyttö- käytäntöjen levittämisessä. Näyttöpro- jektien toimintaa ja ammattiosaamisen näyttöjen valtakunnallista kehittämistä on seurattu ja tuettu koko ajan tutki- musten ja raporttien avulla. Tutkimus- tietoa on hyödynnetty sekä projektien ohjauksessa että säädösten ja määräysten valmistelussa. Näyttöprojektit kattavat käytännössä kaikki ammatilliset perus- tutkinnot, sillä projekteissa on mukana 51 perustutkintoa 52:sta. Tekstiilialan perustutkinnoissa ei ole ollut - eikä ole voinutkaan olla - näyttöprojektiä, sillä Suomessa ei järjestetä tällä hetkellä lain-

kaan tekstiilialan perustutkintoon johtavaa opetussuunnitelman perusteiden mukaista koulutusta.

Myös Euroopan sosiaalirahaston tuella rahoitetut näyttöprojektit ovat toimineet aktiivisesti, motivoituneesti, innostuneesti ja innovatiivisesti. Kaikkien toimijoiden yhteinen halu kehittää ammattiosaamisen näyttöistä toimiva ja ammattillisen koulutuksen laatua parantava työkalu on saanut aikaan sen, että näyttöprojektit ovat edenneet melko hyvin suunnitellussa aikataulussa ja päässeet tavoitteisiinsa. Ammattiosaamisen näyttöjen kehittämisessä on sovellettu alusta asti ns. prosessikeskeistä kehittämisstrategiaa. Kehittämistoiminta on pidetty avoimena ja tavoitteita ja strategiaa on muokattu prosessin edetessä. Kehittämistoiminnan aikana esiin nousseita kysymyksiä ja ongelmia on tarkasteltu, tutkittu ja ratkaistu yhdessä eri osapuolten kanssa. Kehittäjinä ovat olleet kaikki, joihin toiminta on kohdistunut, ja kehittäminen on pohjautunut käytännön toimintaan. Toimintaa on muutettu prosessin aikana, mikä jo kehittämisvaiheessa paransi toiminnan laatua. Vaikka ammattiosaamisen näyttöjen kehittäminen on sujunut kokonaisuutena mutkattomasti ja tuloksellisesti, ei ongelmilta ja jännitteiltä ole kokeilu- ja kehittämisprosessin aikana täysin vältytty. Näin jälleenkäin tarkastellen kehittämisprosessin aikana haastavilta ja jopa vaikeilta tuntuneet ongelmat ja jännitteet ovat olleet ammattiosaamisen näyttöjen kehittämiselle hyväksi, sillä niiden ratkaiseminen ja poistaminen ovat vieneet kehittämistyötä aina aimo harppauksen eteenpäin.

Alun jännitteistä onnistumisen elämyksiin ja toimiviin ratkaisuihin

Näyttöprojektien käynnistymisvaiheessa turhautumista aiheutti projektien etenemisen hitaus. Näyttöjen kokeiluprojektien käynnistäminen ja ammattiosaamisen näyttöjen toteuttaminen vaativat suunnittelua, valmistelua, aikatauluttamista, verkostoitumista, tiedottamista ja eri osapuolten kouluttamista, jotka kaikki veivät aikaa. Varsinaiseen ammattiosaamisen näyttöjen kokeilemiseen ja kehittämiseen käytännön kokemusten pohjalta päästiin osassa projekteja vuonna 2001, suurimassa osassa vasta vuonna 2002. Myös näyttöaineistojen valmisteluprojekteissa havaittiin, että aineistojen laatiminen ei luonnistu hetkessä. Erityisen työlääksi osoittautui keskeisen osaamisen löytäminen ja ammattiosaamisen näytön arvioinnin kohteiden määrittäminen sekä arviointikriteerien sanallinen kuvaaminen. Niinpä valmiita näyttöaineistoluonnoksia syntyi varsin hitaasti ja näyttöaineistojen testaamiseen koulutuksessa olevien opiskelijoiden ammattiosaamisen näytöissä päästiin käytännössä vasta vuonna 2002. Projektien aloitusvaiheessa tehty perusteellinen suunnittelu- ja kartoitustyö kantoi kuitenkin myöhemmin hedelmää. Hyvin tehty pohjustus esim. opetussuunnitelman avaamiseksi tai oman alan työelämävaatimusten löytämiseksi yhdessä työelämän kanssa helpotti ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamista. Onnistumisen elämyksiä koettiin ammattiosaamisen näyttöjen käytännön kokeilujen yhteydessä runsaasti (Nyyssölä 2003a, 46 - 52, 63 - 64; Nyyssölä 2003b, 49 - 51, 71 - 74).

---

*Oleellisinta on,
että näyttöpaikka
mahdollistaa
ammattiosaamisen
näyttämisen.*

Ammattiosaamisen näyttöjen kehittämisen alkuvaiheessa jännitteitä projektitoimintaan aiheuttivat pelot siitä, että työelämällä ei ole halua eikä mahdollisuuksia osallistua ammattiosaamisen näyttöjen suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen. Lisäksi pelättiin, että opettajien työmäärä lisääntyy valtavasti ammattiosaamisen näyttöjen myötä. Työelämäyhteistyö lähti kuitenkin projekteissa joustavasti liikkeelle, ja pelot työelämän kohtuuttomasta kuormittumisesta todettiin useimmiten turhiksi. Monet työpaikat kokivat olevansa mukana tärkeässä alan koulutukseen vaikuttavassa työssä. Opettajien työmäärä oli projektin alkuvaiheessa suuri, mutta työmäärä väheni, kun ammattiosaamisen näytöt saatiin osaksi oppilaitoksen normaalia toimintaa ja työssäoppimipaikkojen arkea (Nyyssölä 2003a, 63 - 64; Nyyssölä 2003b, 71 - 72).

Osa ammattiosaamisen näyttöjen kokeilu- ja kehittämissivaiheen aikana syntyneistä jännitteistä johtui vaikeuksista sopeutua prosessikeskeiselle strategialle

tyypilliseen toimintatapojen muuttamiseen saatujen kokemusten pohjalta. Eri-tyyppisen selvästi tämä tuli näkyviin näyttöaineistojen valmisteluprojekteissa, joissa haettiin yhdessä toimivaa rakennetta ja sisältöä kansallisille ammattiosaamisen näyttöaineistoille. Projektien tuottamia näyttöaineistoluonnoksia analysoitiin ja arvioitiin projektitapaamisissa, ja saadun palautteen ja kehittämisehdotusten pohjalta Opetushallitus täsmensi ja tarkensi näyttöaineistojen rakennetta ja sisältöä koskevaa ohjeistusta. Ohjeiden täsmentyminen pakotti osan näyttöaineistojen valmisteluprojekteista muuttamaan aika lailla aineistoluonnoksiaan, mikä luonnollisesti harmitti ja turhautti. Tuntui kuin kertaalleen tehdyn työn olisi joutunut aloittamaan uudelleen alusta. Uudelleen aloittaminen on kuitenkin kannattanut, sillä näyttöprojektien laadullisten raporttien mukaan näyttöaineistot ovat kehittyneet koko ajan toimivampaan ja tarkoituksenmukaisempaan suuntaan (Nyyssölä 2003b, 53 - 54).

Puhetta ja polemiikkia

Näyttöjen kokeilu- ja kehittämissivaiheiden aikana projekteja puhutti paljon näyttöpaikan valinta. Sekä oppilaitosnäytöillä että työssäoppimisympäristöjen aikana työpaikoilla annettavilla näytöillä oli puolustajansa ja vastustajansa. Kokeilut osoittivat, että molempimallisia näyttöjä tarvitaan, jos halutaan turvata erilaisille opiskelijoille yhtäläiset mahdollisuudet osoittaa ammatillinen osaamisensa eri puolilla Suomea erilaisissa toimintaympäristöissä. Oleellisinta on, että näyttöpaikka mahdollistaa ammattiosaamisen näyttämisen. Opiskelijan näkökulmasta työpaikalla toteutettavissa näytöissä on kuitenkin selkeitä etuja: ne motivoivat opiske-

lijaa oppilaitosnäyttöjä enemmän tekemään parhaansa ja tarjoavat samalla suoran kontaktin työelämään.

Vilkasta keskustelua näyttöprojekteissa herättivät ammattiosaamisen näyttöjen ja työssäoppimisen arvioinnin suhde, ammattiosaamisen näyttöjen suhde muuhun opiskelijan arviointiin ja kysymys ammattiosaamisen näytön arvioijista. Näyttöprojektien alkuvaiheessa ammattiosaamisen näyttöjä lähdettiin rakentamaan omalla kokonaisuutenaan, jolloin niistä tuli kaiken olemassa olevan arvioinnin lisä. Mitä pidemmälle näyttöprojektit etenivät, sitä selkeämmin opiskelijan arviointia alettiin tarkastella kokonaisuutena ja pohtia, miten välttyttäisiin arvioimasta samaa osaamista monien kertaan. Työssäoppimisen arvioinnin osalta päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan opiskelijaa ohjataan ja kannustetaan ja hänelle annetaan palautetta työssäoppimisyksikön aikana, mutta opiskelijan osaamisen arviointi ja arvostamiseen liittyvät päätökset tehdään ammattiosaamisen näytöllä. Ammattiosaamisen näytön suhde muuhun arviointiin ratkaistiin siten, että ammattiosaamisen näyttöjen avulla arvioitiin ammatillisten opintokokonaisuuksien keskeistä, työn tekemisen kannalta oleellista osaamista, ja tarvittaessa näyttöarviointia täydennettiin muulla arvioinnilla, esim. kokeisiin, projektitöihin, oppimistehtäviin tai opinnäytetöihin perustuvalla arvioinnilla. Muusta arvioinnista saatettiin luopua kokonaan, jos ammattiosaamisen näyttö kattoi laajasti opintokokonaisuuden sisällön (ks. myös Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006, 30 - 33). Näyttöprojekteissa ammattiosaamisen näytön arviointiin osallistuivat yleensä opettaja, työelämän edustaja ja opiskelija, ja tätä käytäntöä pidettiin hyvänä erityisesti

opiskelijan motivaation ja arvioinnin tasapuolisuuden ja luotettavuuden näkökulmasta. Työelämän edustajilla ei kuitenkaan aina ollut mahdollisuutta osallistua oppilaitoksessa toteutetun näyttöjen seuraamiseen tai arviointikeskusteluun. Vastaavasti opettaja ei aina päässyt mukaan työpaikkanäyttöihin tai työpaikalla käytyihin arviointikeskusteluihin. Tästä syystä laissa (601/2005, 25b §) todetaan, että ammattiosaamisen näyttöjen arvioinnista päättävät toimielimen määräämät opettajat ja työelämän edustajat yhdessä tai erikseen.

Paljon puhetta ja polemiikkaa riitti näyttötodistuksen tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta. Joissakin näyttöprojekteissa näyttötodistus nähtiin tärkeänä lisänä päättötodistuksen rinnalla, osa projekteista katsoi, ettei näyttötodistuksella ollut sen suurempaa lisäarvoa. Näyttötodistusta puoltavat totesivat näyttötodistuksen toimivan merkittävänä tukena työnhaussa, sillä todistus kertoi työnantajalle päättötodistusta ja opintokorttia tai opintosuoritusotetta enemmän opiskelijan ammatillisesta osaamisesta. Näyttötodistuksen vastustajat puolestaan vetosivat todistuksen laatimiseen liittyvän työmäärään ja totesivat, että näyttöjen arviointi näkyy jo valmiiksi opintosuoritusotteessa ja opintokortissa: erillistä näyttötodistusta ei siis tarvita. (Nyyssölä 2003b, 37 - 38.) Näyttötodistuksen osalta päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan opiskelijalle annetaan tutkintotodistus suoritetusta tutkinnosta, kun hän on suorittanut hyväksytysti tutkintoon kuuluvat opinnot ja ammattiosaamisen näytöt. Tutkintotodistus sisältää päättötodistuksen ja näyttötodistuksen (603/2005, 13 §).

Ammattiosaamisen näyttöjen laatuvaatimukset ja laatuvaikutukset

Ammattiosaamisen näyttöjä koskevia säädöksiä ja määräyksiä valmisteltaessa otettiin huomioon näyttöprojektien kokemukset ja käsitykset siitä, millaisina ja millä edellytyksillä ammattiosaamisen näytöt on mahdollista toteuttaa. Laissa määriteltiin puitteet ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelulle, toteuttamiselle ja arvioinnille. Puitteita täsmennettiin ja tarkennettiin edelleen asetuksessa ja opetussuunnitelman ja näyttötutkintojen perusteissa. Tavoitteena on ollut ohjata vain keskeisissä asioissa ja asettaa välttämättömät laatuvaatimukset, mikä mahdollistaa säädösten ja määräysten soveltamisen erilaisissa toimintaympäristöissä ja jättää päätösvaltaa myös paikalliselle tasolle.

Näyttötyöryhmän muistiossa (1999) ammattiosaamisen näyttöjen keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin ammatillisen koulutuksen laadun parantaminen. Kokemukset ammattiosaamisen näytöistä ovat osoittaneet näyttöjen monet myönteiset laatuvaikutukset. Ammattiosaamisen näytöt parantavat ammatillisen koulutuksen laatua mm.

- kehittämällä työssäoppimista ja parantamalla sen laatua (suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, ohjauksellisuus, todelliset työtehtävät)
- lisäämällä opiskelijan ammattitaidon työelämävastaavuutta (käytännön osaaminen, valmius työelämään)
- varmistamalla oppimisen ja osaamisen (ammattitaidon minimitason turvaaminen)
- lisäämällä ammatillisen koulutuksen arvostusta
- yksilöllistämällä opetusta

- lisäämällä palautteen ja arvioinnin hyödyntämistä koulutuksen kehittämisessä
- lisäämällä opiskelijoiden oppimishalua, motivaatiota ja omatoimisuutta
- parantamalla opiskelijoiden työllistymistä (Vehviläinen 2004, 27 - 53, 68 - 69).

Ammattiosaamisen näyttöjen myönteiset laatuvaikutukset toteutuvat vain, jos ja kun hyvälle annetaan mahdollisuus. Näyttöjen toteuttamista ohjaavat säädökset ja määräykset sekä toimintaa tukevat näyttöopas ja kansalliset ammattiosaamisen näyttöaineistot ovat valmiina. On koulutuksen järjestäjien, opettajien, työelämän edustajien ja opiskelijoiden aika tarttua mahdollisuuteen ja antaa hyvän kiertää.

Lähteet

Ammatillisen peruskoulutuksen näyttöjen toteuttaminen. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1999:14. Helsinki: Opetusministeriö.

Ammattiosaamisen näytöt käyttöön 2006. Vantaa: Opetushallitus.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta (603/2005).

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (601/2005).

Nyysölä, N. 2003a: Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa. Väli­raportti näyttöprojektien toiminnasta vuosina 2000 ja 2001. Vantaa: Opetushallitus.

Nyysölä, N. 2003b: Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa 2002. Väli­raportti näyttöprojektien toiminnasta. Vantaa: Opetushallitus.

Pohjolainen, L. & Vesaja, M. 2001. Näyttöjen kehittäminen ammatilliseen peruskoulutukseen. Näyttöpilottiprojektien 1999 - 2000 kokemukset ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Opetushallitus. Opetushallituksen moniste 15/2001.

Vehviläinen, J. 2004. Ammattiosaamisen näyttöjen vaikutukset ammatillisen koulutuksen laatuun. Vantaa: Opetushallitus.